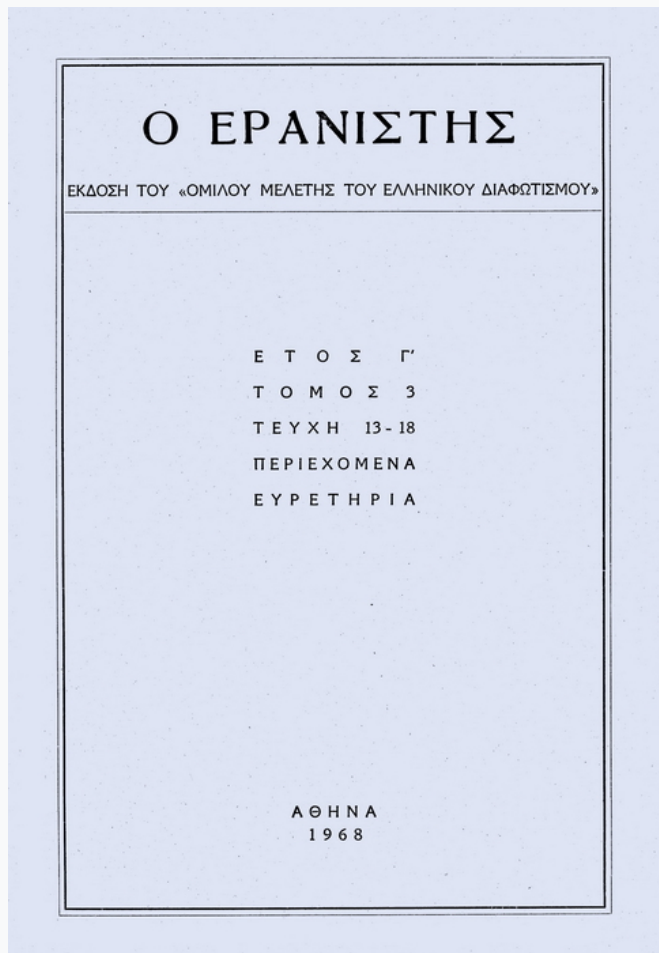

The Gleaner

Vol 3 (1965)

Σχόλια

eranistes eranistes

doi: [10.12681/er.10539](https://doi.org/10.12681/er.10539)

Copyright © 2016, eranistes eranistes

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

eranistes, eranistes. (2016). Σχόλια. *The Gleaner*, 3, 174–176. <https://doi.org/10.12681/er.10539>

Σ Χ Ο Λ Ι Α

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΓΥΡΩ ΣΤΙΣ "ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ,"

Ὁ Ὅμιλος Μελέτης τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ συνεχίζοντας ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια μελήματά του, παρουσιάζει στὸ τεῦχος τοῦτο μία νέα, σημαντικὴ σειρά προσθηκῶν στὴν Βιβλιογραφία Γκίνη-Μέξα: Α 227 - Α 309. Ἡ προσφορά εἶναι καθαντὴν σπουδαία, καὶ ὀφείλομε ἀληθινὰ μεγάλη χάρη στὴν κυρία Εὐρω Layton-Ζένιου, ἡ ὁποία συνεκέντρωσε καὶ ἐπιμελήθηκε ὅλο αὐτὸ τὸ σπουδαῖο βιβλιογραφικὸ ὕλικό. Πρέπει νὰ τὸ πάρομε ἀπόφαση: ἂν δὲν κάνουμε, συστηματικά, ἐπίμονα, μὲ αὐτοθυσία, τὰ δύο βασικά αὐτὰ ἔργα ὑποδομῆς, ἐξαντλητικὴ βιβλιογράφηση ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, ἀναφορικά μὲ τὸ ἔντυπο, καὶ μεθοδικὴ καταλογογράφηση τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν συλλογῶν χειρογράφων ἀπὸ τὴν ἄλλη, κάθε εὐχὴ γιὰ ἐθνικὴν αὐτογνωσία θὰ εἶναι ἀνεδαφικὴ καὶ καταδικασμένη νὰ μὴν ἀποδώσει. Δὲν ξέρομε· καὶ ὅσο δὲν ξέρομε, οὔτε νὰ μιλοῦμε οὔτε νὰ σκεφθοῦμε γίνεται.

Καί, φυσικά, ἡ ἐργασία πρέπει νὰ γίνεται ἐπάνω στὰ χράρια ποὺ ἐχάραξε ἡ ἀρχικὴ βιβλιογραφικὴ προσπάθεια. Μνεῖα τῶν βιβλιοθηκῶν ὅπου ὑπάρχουν τὰ ἔντυπα· χωρὶς τὴν μνεῖα αὐτὴν, εἶδαμε καὶ ξέρομε ὅτι μεγάλο μέρος τῆς ὠφελείας τὴν ὁποία προσφέρει τὸ βιβλιογραφικὸ ἔργο χάνεται. Ἐργάζομαι αὐτὸν τὸν καιρὸ ἐπάνω σὲ μερικὸν συγγραφεῖς τῆς δεύτερης σειρᾶς: ἀνάμεσά τους ὁ Χ. Δημόπουλος καὶ ὁ Ἄνδρέας Ρηγόπουλος· στὶς δύο περιπτώσεις τις ὁποῖες ἀναφέρω ὀνομαστικά, σταματῶ ὄχι ἐμπρὸς σὲ ὅ,τι εἶναι τὰ πραγματικὰ προβλήματα τοῦ φιλόλογου ἱστορικοῦ, νόημα, συσχετίσεις, τοποθέτηση, ἀλλὰ εἴτε ἐμπρὸς στὴν ἀνυπαρξία ἔργων τους σὲ δημόσιες ἢ σὲ ὀπωσδήποτε προσιτὲς βιβλιοθηκῆς, εἴτε ἐμπρὸς στὴν ἀδυναμία μου νὰ τὰ βρῶ. Παράλληλα, ἄλλωστε, μὲ τὴν ἐργασία αὐτὴν, ποὺ δὲν ἔχει γιὰ πολλὰ χρόνια τελειωμό, πρέπει νὰ προβλέψουμε τὴν σύνταξη, σὲ δελτία, ἐνὸς συλλογικοῦ καταλόγου τῶν ἐπαρχιακῶν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἢ ἀπροσίτων βιβλιοθηκῶν, ὅσες παρουσιάζουν στὸν τόπο μας κάποια ὑπόσταση. Πρὸς τὸ ἔργο αὐτὸ ἐργάζομαι ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἀλλὰ χωρὶς ἐπιτυχία ὡς τώρα· ὥστόσο πρέπει κι αὐτὸ νὰ γίνει. Ἴσως συντελέσει στὴν πραγματοποίησίν του ἡ ἐκδοσὴ τοῦ Ἐδρετηρίου τῆς Βιβλιογραφίας Γκίνη-Μέξα, τὴν ὁποία ἔχει προγραμματισθεῖ καὶ διεκπεραιώνει τὸ Κ.Ν.Ε. τοῦ Β.Ι.Ε.

Εἰδικά, γιὰ τὴν πολύτιμὴ συμβολὴ τῆς κυρίας Layton-Ζένιου, θὰ ἤθελα νὰ ἐξάρω ἰδιαίτερα τρία σημεῖα. Πρῶτα πρῶτα τὸ γεγονός ὅτι οἱ προσθηκῆς αὐτὲς ἔρχονται ἀπὸ τὸ Ἐξωτερικό, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν

Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ *Harvard*. Ἀπαραίτητο εἶναι νὰ γίνουν πολλοὶ τέτοιοι ἔλεγχοι, καὶ μάλιστα στὶς μεγάλες δημόσιες Βιβλιοθήκες τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Ἀπὸ προσωπικὴ πείρα μπορῶ νὰ βεβαιώσω ὅτι ὅλες οἱ μεγάλες βιβλιοθήκες τοῦ δυτικοῦ ἡμισφαιρίου, ὅσες εἶχα τὴν τύχη νὰ ἐπισκεφθῶ, μοῦ προσέφεραν γιὰ τὶς μελέτες μας ὕλη ποὺ δὲν εἶναι ἀποθησαυρισμένη στὶς δικές μας βιβλιοθήκες: μὴν ξεχνοῦμε ὅτι ἐκεῖνες ὅλες οἱ Βιβλιοθήκες εἶναι πιὸ παλιές ἀπὸ τὶς δικές μας, οἱ ὁποῖες, συνεπῶς, προήλθαν στὸ ἔργο τῆς περισυλλογῆς, μὲ αὐξημένο, ἔστω, ζῆλο, ἀλλὰ πάντως μετὰ τὶς ἄλλες. Ὅσο γιὰ τὴν Βιβλιοθήκη αὐτὴ τοῦ *Harvard*, ἃς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ σημειώσω ὅτι ἔχω βρεῖ καὶ ἐκεῖ ἐπιστημονικὴ ὕλη σχετικὴ μὲ τὶς ἔρευνές μας, τὴν ὁποία δὲν κατέχουμε ἀπ' ἄλλοῦ.

Τὸ δεύτερο σημεῖο ἀναφέρεται στὶς ἐκδόσεις τῆς Μάλτας. Ὁ χρήστης τῶν Προσθηκῶν τούτων θὰ προσέξει ὅτι ἓνα μεγάλο τὸν μέρος ἀνήκει στὴν κατηγορία αὐτὴν· ἐπίσης θὰ προσέξει, βέβαια, ὅτι τὰ βιβλία αὐτὰ προέρχονται, τουλάχιστο στὴν μεγάλη τὸν πλειονότητα, ἀπὸ μία δωρεά. Αὐτὰ ὅλα μᾶς φέρνουν πρὸς τὰ ζητήματα τῆς ἐλληνικῆς τυπογραφίας τῆς Μάλτας, τὰ ὁποία, δυστυχῶς, δὲν ἔχουν ἐμπνεῦσει ὡς τώρα κανέναν ἀπὸ τοὺς νέους μας ἐρευνητές. Οἱ βυθομετρήσεις ὅσες ἔχω κάνει ὡς τώρα πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς Μάλτας καὶ τῆς Ἀγγλίας δὲν ἔχουν ἀποδώσει. Τώρα ἀνοίγει ἓνας καινούριος, σημαντικὸς δρόμος, τὸν ὁποῖο θὰ πρέπει κάποιος ἀπὸ ἐμᾶς νὰ βαδίσει· ἃς ἐλπίζουμε ὅτι θὰ θελήσει νὰ ἀναλάβει καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ ἢ ἴδια ἢ κυρία *Layton-Zénion*. Θυμίζω ὅτι ἡ ὑπόθεση τοῦ μισιοναρισμοῦ, γιὰ νὰ τὴν συλλάβουμε στὴν γενικότητα τῆς, ἀποτελεῖ ἓνα κεφάλαιο τῆς ἱστορίας τῆς παιδείας μας πολὺ ἄξιο λόγου, καὶ ὅτι καὶ ἐκεῖ, ὅπως παντοῦ, ἔχουμε νὰ ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ «ρεάλια».

Τέλος, ὁ χρήστης θὰ προσέξει ὅτι οἱ προσθήκες αὐτὲς ἔχουν περιλάβει πολλὰς ξενόγλωσσες ἐκδόσεις οἱ ὁποῖες σχετίζονται μὲ τὴν διδασκαλία τῆς νέας ἐλληνικῆς. Τὸ ὄριο ποὺ ἐπιβάλλει τὴν καταχώριση τῶν ἐντύπων στὴν Βιβλιογραφία *Γκίνη-Μέξα* θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἔχει στατιστικὸ χαρακτήρα: θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς ὅταν ἓνα βιβλίον περιέχει πέρα ἀπὸ ἓναν ἀριθμὸν λέξεων νεοελληνικῶν πρέπει νὰ μπεῖ στὴν Βιβλιογραφία: μὰ φυσικὰ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς οὔτε εἶναι προσδιορισμένος, οὔτε ὑπάρχει τρόπος νὰ προσδιορισθεῖ. Ἔτσι κι ἐδῶ τὸ παιχνίδι παίζεται μὲ κανόνες μαλακοῦς· ὅμως αἰσθητὸ εἶναι ὅτι ἐγινόταν προσπάθεια (πολὺ δικαιολογημένη ὅταν σκέπτεται κανεὶς πόσο δύσκολα βγαίνουν τέτοια ἔργα) νὰ καταχωρισθεῖ ὁ μέγιστος μπορετὸς ἀριθμὸς τίτλων. Μὲ ἓνα

τέτοιο σκεπτικό, έσυμφώνησα και έγώ να ένταχθούν στις προσθήκες αυτές όλα τὰ άμφισβητούμενα βιβλία όσα είχε συγκεντρώσει ή συντάκτρια τών Προσθηκών: τέτοιες ώρες λέει κανείς ότι καλύτερα είναι κάτι να περισσεύει παρά να λείπει· οί εύχαριστίες μας προς την κυρία Λαγτοπ-Ζένιου είναι ανάλογες προς τόν αριθμό τών Προσθηκών τις όποίες προσέφερε στην νεοελληνική έρευνα.

Κ. Θ. Δημαράς

ΕΝΑ ΛΕΥΚΩΜΑ

Πενήντα έκκλησιές και μοναστήρια της Ζακύνθου (40 στην πόλη και 10 στην ύπαιθρο), ή ιστορία και ή τέχνη τους, συνιστούν τό άντικείμενο του λευκώματος του Ντίου Κονόμου, Ναοί και μονές στη Ζάκυνθο, έκδ. «Ίονικής και Λαϊκής Τραπέζης της Ελλάδος», Αθήνα 1964): ο χρονικός καθορισμός του άντικειμένου εύρύς, άνεβαίνει στο πρώτο στάδιο τών πολιτισμικών προσμίξεων της Έπιανήσου, στη Φραγκοκρατία, για να άντιπροσωπευθεί με πνικότητα από τους αιώνες της Βενετοκρατίας, μέσα στους όποιους μορφώθηκε οικιστικά και αρχιτεκτονικά ή πόλη της Ζακύνθου, όπου ώς τὰ 1953 ήταν συγκεντρωμένες οί 74 από τις 300, συνολικά, έκκλησιές του νησιού. Στόν τομέα της ζωγραφικής οί προσμίξεις παίρνουν τις χαρακτηριστικές τους άποκρυσταλώσεις στις δυό τυπικές σχολές, την κρητική και την έπιανησιακή· κι οί δυό άντιπροσωπεύονται στο λεύκωμα σε θεματικές αναλογίες, έτσι ώστε να γίνεται αισθητή ή τομή που έφερνε στα τέλη

του ΙΗ' αι. στο σώμα της παράδοσης ο προσανατολισμός τών έπιανησιών στην ιταλική τέχνη. Και παράλληλα: ή σύνδεση με την έλλαδική τέχνη, όπως ή σύνδεση αυτή φανερώνεται στη μεταλλουργία και στα έργα άργυροχοΐας τών ήπειρωτιών που δούλεψαν στη Ζάκυνθο, δείχνει έναν άλλο χώρο τών επαφών που ισχύουν για όλα τὰ φανερώματα της έπιανησιακής πνευματικής καλλιέργειας· κι εδώ ή δειγματοληγία του λευκώματος είναι έκφραστική. Τὰ αρχιτεκτονικά και καλλιτεχνικά τεκμήρια, ή πολυδομική μορφή της Ζακύνθου έχουν, μαζί με άλλα τεκμήρια για την ιστορία και την παιδεία του νησιού, χαθεί ολοκληρωτικά τις περισσότερες φορές. Απ' αυτή την άποψη, οί προσπάθειες για άποθησαύριση παίρνουν, δικαιολογημένα, μια επιπρόσθετη σημασία· άκόμη και μια ιδιαίτερη στάση, τή στάση του φορέα όρισμένης παραδοσιακής παιδείας μπροστά σ' έναν παράγοντα πολιτισμικής άσυνέχειας, ο όποιος εξαφανίζει βίαια τις μορφές της παιδείας αυτής.

Σ. Α.

Τό τεύχος αυτό έπιμελήθηκε ο έταΐρος του Όμίλου Β. Π. Παναγιωτόπουλος